

Een archeologisch inventariserend veldonderzoek (IVO) door middel van proefsleuven op de Treurenberg te Bergeijk (N.-Br.)

S.J. Tuinstra

ARC-Rapporten 2003-62

Groningen
10 november 2003
ISSN 1574-6887

1 Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

De gemeente Bergeyk heeft het plangebied Treurenberg te Bergeijk aangewezen als lokatie voor woningbouw. Het terrein heeft een totale oppervlakte van 1,6 hectare en ligt aan de oostzijde van de bebouwde kom van Bergeijk. Bergeijk en de directe omgeving zijn rijk aan archeologische vondsten. In de directe omgeving van Bergeijk zijn grafheuvels uit het Neolithicum en de Bronstijd bekend (voor de datering van de in dit document genoemde periodes zie bijlage 1). In het centrum van Bergeijk is een Merovingisch grafveld opgegraven en eveneens zijn in de dorpskern nederzettingssporen uit de 10e/11e eeuw aangetroffen. De omgeving van Bergeijk heeft dan ook volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) een hoge archeologische verwachting. Het plangebied Treurenberg bevindt zich binnen dit hoge verwachtingsgebied.

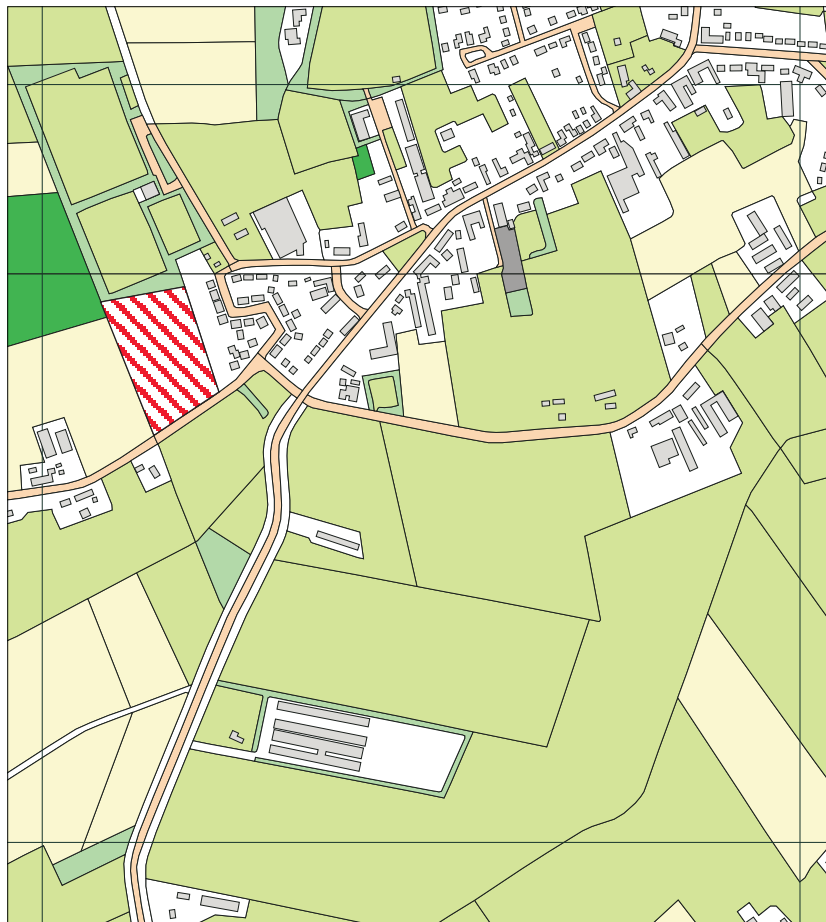
In opdracht van de Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte en in overleg met de Provinciaal Archeoloog van Brabant, Dr. M. Meffert, is besloten op dit terrein een inventariserend veldonderzoek door middel van boringen te laten plaatsvinden. Dit onderzoek is uitgevoerd door Grontmij Advies en Techniek b.v. (Van de A 2002 en Fijma 2003). Hierbij kwam vast te staan dat op het grootste deel van het terrein een ongestoord esdek aanwezig is. In enkele boringen werden aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van grondsporen. Bovendien werd uit een van deze grondsporen bij het boren een aantal vondsten verzameld. Deze vondsten konden gedateerd worden in de Middeleeuwen of Postmiddeleeuwen (Van de A 2002, p. 19).

Essen, in de Middeleeuwen opgebrachte lagen plaggen en mest ten behoeve van akkerverbetering, dekken het oudere landschap af en beschermen de eventueel in de bodem aanwezige archeologische sporen en vondsten. Indien het esdek nog aanwezig is op een terrein, is de kans groot dat de zich onder het esdek bevindende archeologica goed bewaard zijn. Op basis van de ongestoordheid van het esdek en de aanwijzingen voor grondsporen is aanbevolen om een vervolgonderzoek in de vorm van proefsleuven te laten plaatsvinden (Fijma 2003, p. 4). Dit advies is door de Provinciaal Archeoloog van Brabant, Dr. M. Meffert overgenomen.

Dit onderzoek werd op 1 t/m 3 oktober 2003 uitgevoerd door ARC bv. De veldploeg bestond uit drs. S.J. Tuinstra (projectleider), drs. J.R. Veldhuis (veldtechnicus), dhr. L. de Jong (assistent veldtechnicus) en dhr. M. van Dam (grondwerker). De graafmachine werd geleverd via de Fa. Basten. Speciale dank gaat uit naar de heer J. Bienand, conservator van het Eicha museum te Bergeijk, die zo vriendelijk was om speciaal voor de veldploeg het museum te openen. Een beter begrip van de geschiedenis en archeologie van Bergeijk en omgeving was het gevolg.

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied ligt ten zuidwesten van Bergeijk. Het terrein wordt aan de zuidzijde begrensd door de Treurenbergweg, aan de noordzijde door een voetbalveld en in het oosten door de bebouwde kom van Bergeijk zelf. Aan de westzijde wordt het terrein begrensd door een sloot (afb. 1).

Legenda

- HUIZEN
- GRID_1KM
- TOP10**
- bebouwd gebied
- doorgaande wegen
- bos
- bouwland
- weiland
- boomgaard/kwekerij
- heide
- zand
- begraafplaats
- water
- overig bodemgebruik
- onderzoeksterrein

 N
 0 100 m

ROB
ArchisII

Afbeelding 1 De ligging van het onderzoeksgebied.

1.3 Objectgegevens

ARC-Projectcode	2003/188
Provincie	Noord-Brabant
Gemeente	Bergeijk
Plaats	Bergeijk
Toponiem	Treurenberg
Kaartblad	57B
Coördinaten	151.175/368.650
Periode	Middeleeuwen
Type object	—
Type bodem	Esdek op lemig zand
Geomorfologie	Enkeerdgronden

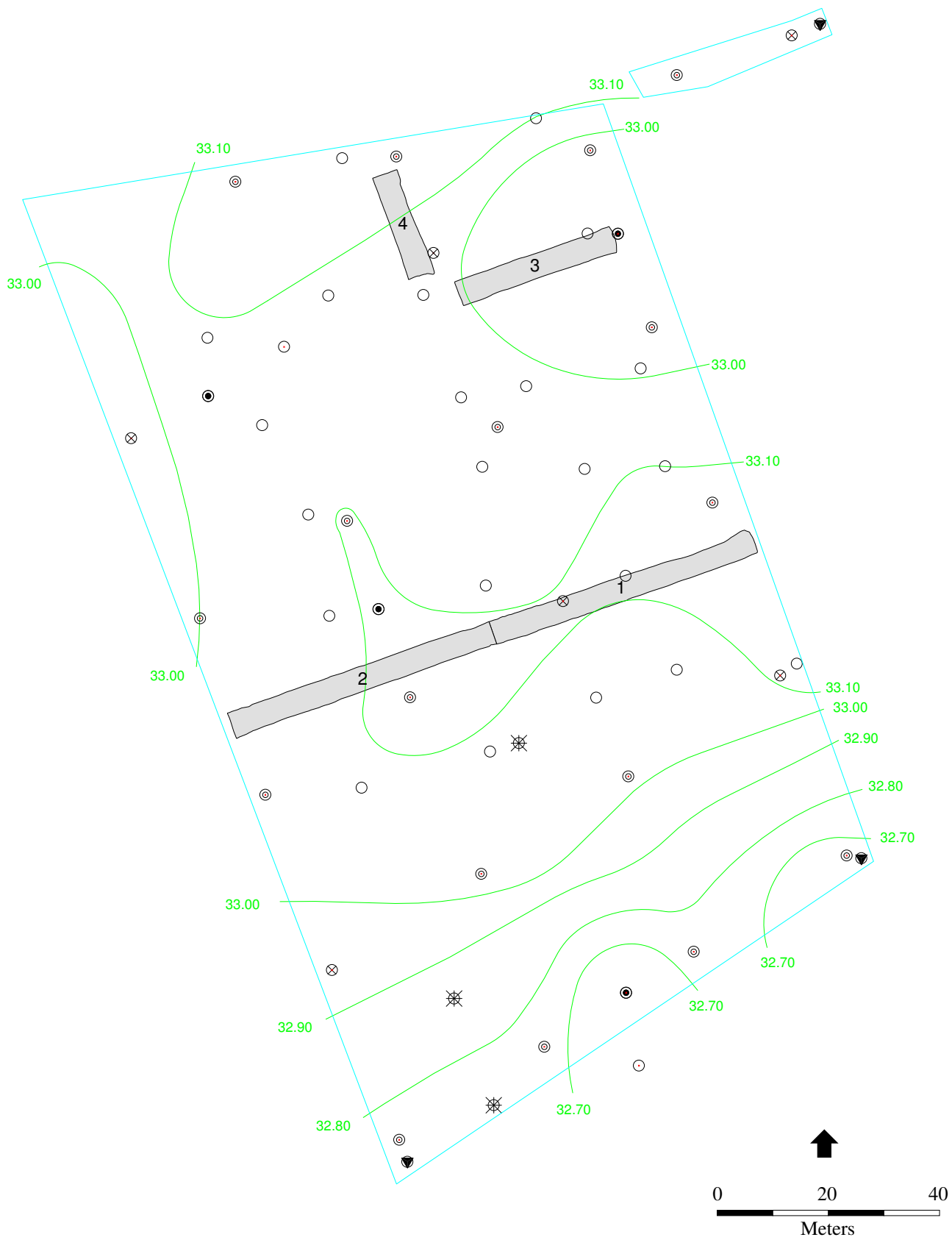
1.4 Doel van het onderzoek

Het archeologisch vervolgonderzoek moest allereerst antwoord geven op de vraag of dit terrein behoudenswaardig is en in de tweede plaats moeten de resultaten gebruik kunnen worden voor de planning van het vervolgtraject, waaronder verstaan wordt het vrijgeven van het terrein, danwel planinpassing of eventueel vervolgonderzoek op het terrein. Hiertoe moet antwoord worden gegeven op een aantal specifieke vragen, zoals opgesteld in het Programma van Eisen (PvE):

- Hoe is het gesteld met het bodemarchief ter plaatse, zowel in de horizontale als in de verticale zin?
- Is er een relatie te leggen tussen de vondsten en de grondsporen?
- Hoe is het gesteld met de conservering van het vondstmateriaal?
- Wat is de aard en de ouderdom van de aangetroffen bewoningssporen? Strekken deze zich over de hele onderzoekslocatie uit?
- Hoe zeldzaam zijn de aangetroffen sporen binnen de archeoregio en hoe groot is de informatiewaarde?
- Biedt de locatie mogelijkheden het toenmalige landschap en de exploitatie daarvan te reconstrueren?
- Welke graad van waardering dient aan het onderzoeksgebied te worden gegeven?

1.5 Werkwijze

Op het terrein zijn drie proefsleuven aangelegd, de eerste met een afmeting van 100×5 m dwars over het midden van het terrein, opgedeeld in twee putten van elk 50 m, tussen de Grontmij boringen 11 en 14. In de noordhoek van het terrein werden twee kleinere sleuven van 20 respectievelijk 30 m lengte bij 5 m breed haaks opelkaar gezet, putten 3 en 4, over boringen 23, 22 en 25 (afb. 2). Er werd één vlak aangelegd, net onder het esdek. Dit vlak is getekend (schaal 1:50), gefotografeerd en de hoogte van het vlak en de aanwezige grondsporen ten opzichte van het NAP is bepaald. Een deel van de sporen is gecoupeerd (10%), om de aard, kwaliteit en de resterende diepte van de sporen te bepalen. Na afloop zijn de proefsleuven weer dichtgegooid.

Afbeelding 2 Het onderzoeksgebied met de proefsleuven. Kaart: B. Schomaker.

2 Resultaten

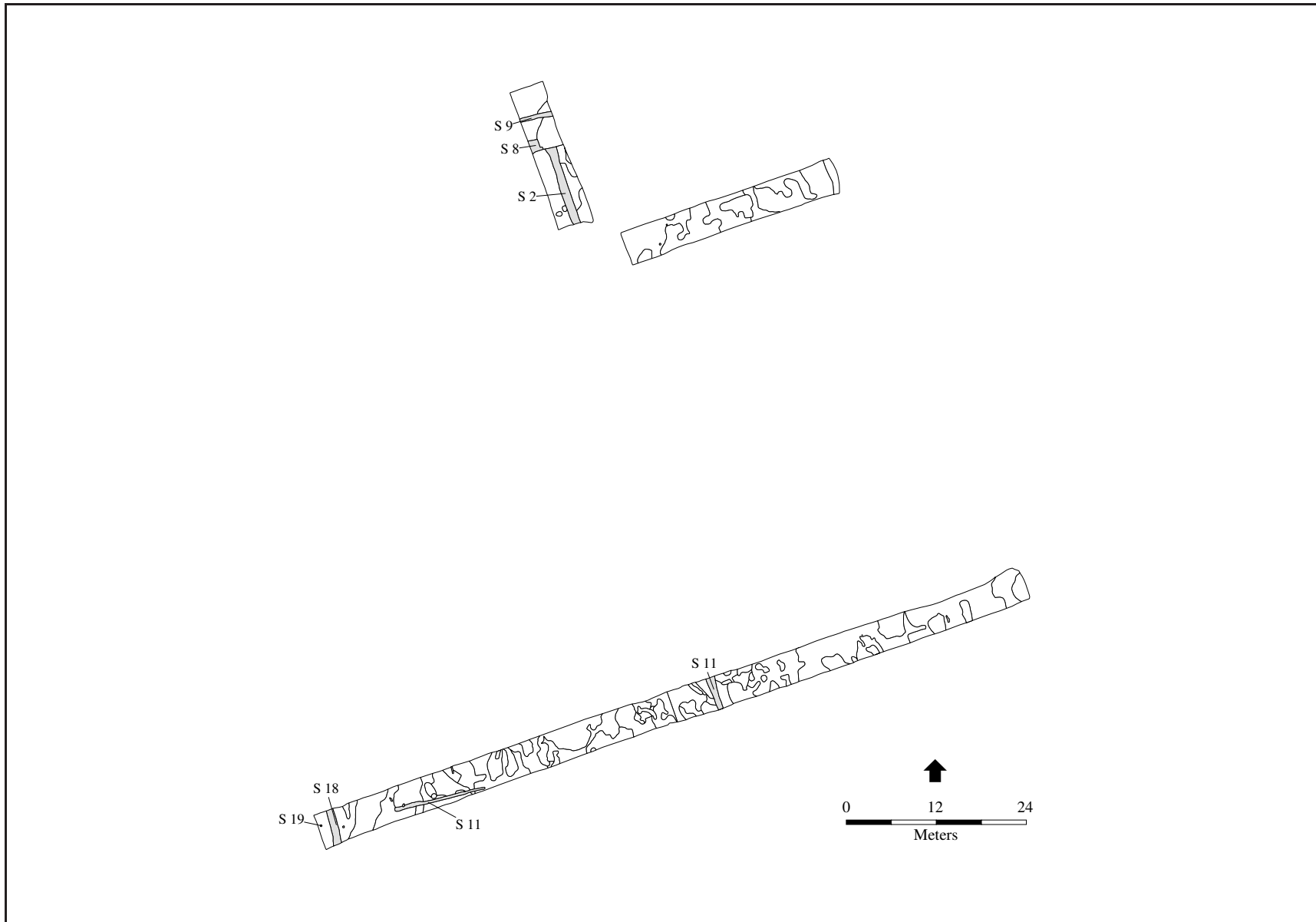
In werkput 1 en in de aansluitende werkput 2 zijn drie sporen van greppels aangetroffen en enige mogelijke paalgaten (afb. 3). Deze sporen zijn gecoupeerd. Slechts één spoor bleek daadwerkelijk een paalgat te zijn (spoor 19 in werkput 2). Het spoor had een diepte van 15 cm. Enige indicatie, in de vorm van vondstmateriaal of sporen, dat dit paalgat onderdeel was van een grotere structuur werden niet aangetroffen. Ook het paalgat zelf leverde geen dateerbaar materiaal. Van de drie greppels bleken er twee zeer ondiep te zijn (sporen 11 en 18 in werkput 2). De derde bleek nog een diepte van circa 30 cm te hebben en leverde als enige een vondst op in de vorm van een scherf (spoor 11 in werkput 1). De resterende sporen waren allemaal van natuurlijke aard. De vlakken zijn op circa 32,20 m +NAP aangelegd.

Werkput 3 leverde in het geheel geen archeologische sporen en vondsten op. In werkput 4 bevond zich het spoor van een sloot (spoor 8) met haaks hierop uitkomend een greppel (spoor 2). Parallel aan de sloot bevond zich op 2,5 meter nog een greppel (spoor 9). Tussen en over deze sporen bevond zich het laatste restant van een recente verstoring. De sloot en de greppel zijn gecoupeerd en doorgespit, maar leverden nauwelijks vondstmateriaal. Alleen de aan de sloot parallel lopende greppel leverde iets aan baksteenspikkels en een fragment baksteen op. Alle genoemde greppels en sloot hadden of dezelfde oriëntatie, namelijk noord-zuid, parallel met de nu nog bestaande oriëntatie van het omliggende terrein, of stonden haaks hierop. Spoor 11 in werkput 1 en spoor 2 in werkput 4 zijn hoogstwaarschijnlijk onderdeel van dezelfde sloot.

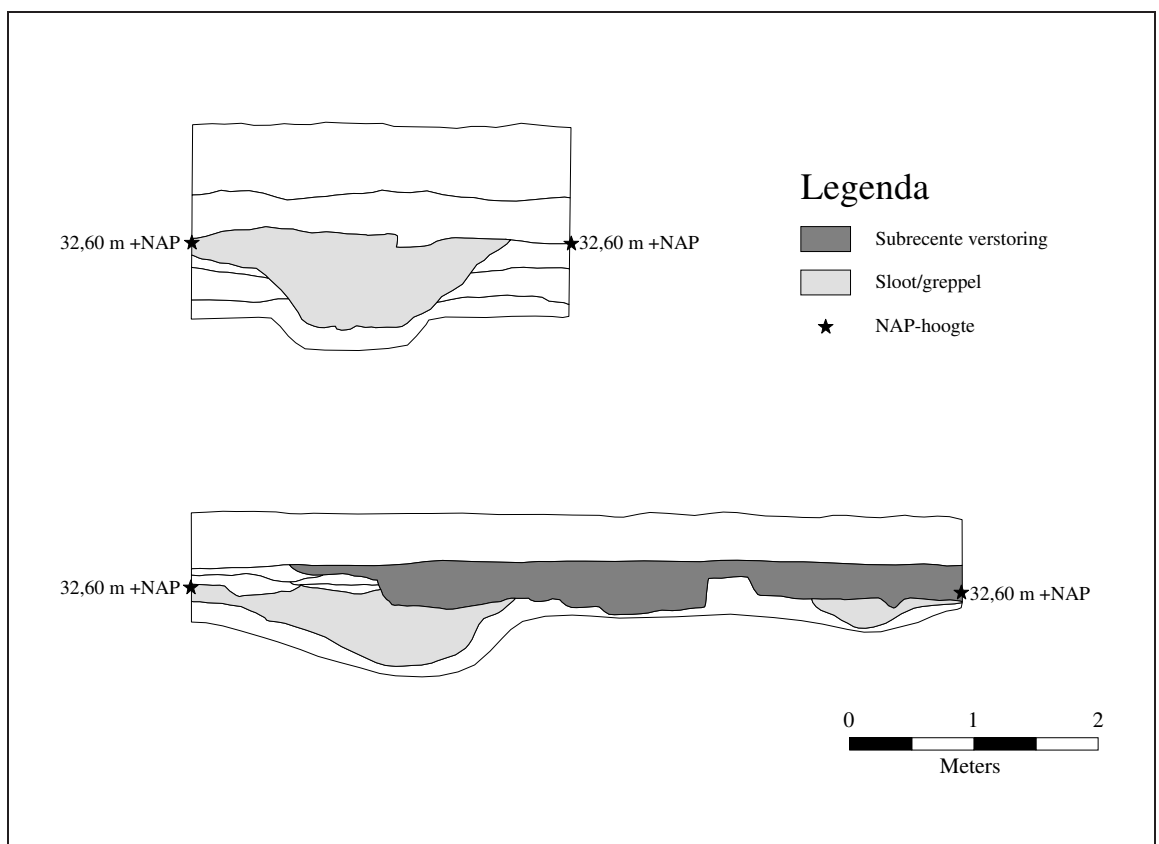
De profielen van de diverse werkputten leverden weinig extra gegeven. In het zuidprofiel van put 1 en 2 was duidelijk waar te nemen dat de bodemopbouw in dit deel van het terrein geheel ongestoord was. In het zuidprofiel van werkput 3 was te zien hoe het esdek van oost naar west steeds dunner werd en uiteindelijk verdween. De natuurlijke ondergrond lag in dit deel van het terrein veel dicht onder het maaiveld, in het westelijk deel van de werkput lag de bouwvoor direct op de natuurlijke ondergrond. In werkput 4 was de bodemopbouw over de gehele lengte van de put verstoord, en waren slechts hier en daar nog restanten van het esdek aanwezig. De zwaarste verstoring bevond zich tussen de sloot en de hieraan parallel lopende greppel. Deze verstoring bevatte veel puin en zelfs plastic zakken. In het vlak liep deze verstoring door tot in de natuurlijke ondergrond. Vanwege de geringe hoeveelheid archeologische informatie die de profielen bevatten zijn slechts twee secties van de profielen van werkput 1 en 4 getekend. De profielsecties zijn getekend daar waar sloten in het profiel van de putten zichtbaar waren (afb. 4).

Op basis van de twee vondsten kan gesteld worden dat de greppels en de sloot hoogstwaarschijnlijk uit de Middeleeuwen dateren. De in werkput 1, spoor 11 gevonden scherf is te dateren als laatmiddeleeuws, alhoewel het scherfje dusdanig klein is (1,5 x 1,5 cm) dat deze datering niet geheel zeker is. Het fragment baksteen uit werkput 4 spoor 9 heeft een vrij zacht, bont baksel en is waarschijnlijk ook te dateren als laatmiddeleeuws. De greppels werden afgedekt door het esdek en waren in de natuurlijke ondergrond ingegraven, waarmee kan worden gesteld dat de greppels in ieder geval uit het begin van de esvorming ter plaatse zullen dateren en dus een middeleeuwse datering extra aannemelijk maken.

De situatie in werkput 4 is iets complexer. De hier gevonden verstoringen en

Afbeelding 3 De werkputten met de waargenomen sporen. Kaart: B. Schomaker.

Afbeelding 4 De profielsecties uit werkput 1 en werkput 4, met greppels en versteringen door het recente pad.

puinconcentratie hebben waarschijnlijk te maken met het pad dat hier heeft gelopen en ook al in het Grontmij rapport vermoed wordt (van der A, 2002, 14). In het verleden was hier een verhard pad dwars over het terrein aanwezig, dat pas tijdens de ruilverkaveling vlak na de tweede wereldoorlog in dit gebied in onbruik raakte (mondelijke mededeling J. Biemans). Dit pad is vervolgens door de toenmalige eigenaar van het terrein weg- en ondergeploegd. (zie afb. 4). Dat dit pad precies daar loopt waar ook de sloot en de hieraan parallel lopende greppel zijn gevonden kan bijna geen toeval zijn. Vermoedelijk heeft tussen de sloot en greppel al in de Middeleeuwen een pad gelopen dat, met enige aanpassingen, tot in de moderne tijd in gebruik is gebleven.

3 Conclusies

De vragen uit het PvE kunnen helaas maar gedeeltelijk beantwoord worden. De onderzoeksresultaten leveren een beeld op van een terrein dat weliswaar een intact bodemarchief kent, maar waar nooit intensieve menselijke activiteit op heeft plaatsgevonden. Er is geen sprake van een nederzetting, grafveld of activiteiten anders dan puur agrarische. Het totaal ontbreken van vondsten in de buurt van het gevonden paalgat maakt het onwaarschijnlijk dat dit een direct onderdeel is van een grotere structuur zoals een boerderij. Vragen over vondstmateriaal, relaties met sporen en conservering kunnen niet echt beantwoord worden doordat deze zaken grotendeels niet aanwezig waren. De informatiewaarde van de aangetroffen sporen is gering. Over het terrein kan gezegd worden dat het al zeker in de Middeleeuwen ingericht en geëxploiteerd is als agrarisch gebied. Deze functie heeft het tot in de moderne tijd behouden. Het terrein heeft geen grote archeologische waarde.

4 Aanbeveling

Het advies is dat verder archeologisch onderzoek in dit terrein achterwege kan blijven, en dat het terrein kan worden vrijgegeven voor bouwactiviteiten.

Literatuur

- A, S. van de, 2002. *Archeologisch onderzoek Treurenberg te Bergeijk, 1e fase*. Assen.
- Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.
- Fijma, P., 2003. *Archeologisch onderzoek Treurenberg te Bergeijk, 2e fase*. Assen.

Bijlage 1 Periodisering

De onderstaande tabel geeft een vereenvoudigde archeologische tijdsschaal (conform Brandt et al. 1992).

Periode	
Paleolithicum	8800 v. Chr. en eerder
Mesolithicum	8800–4900 v. Chr.
Neolithicum	5300–2000 v. Chr.
Bronstijd	2000–800 v. Chr.
IJzertijd	800–12 v. Chr.
Romeinse Tijd	12 v. Chr. – 450 n. Chr.
Vroege Middeleeuwen	450–1050 n. Chr.
Late Middeleeuwen	1050–1500 n. Chr.
Nieuwe Tijd	1500 n. Chr. tot heden